

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ
УКРАЇНА

Kingdom of the Netherlands

Центр політико-правових
реформ

ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ВТРУЧАННЯ У НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДДІВ

ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Цей звіт підготовлено Центром політико-правових реформ у співпраці з юридичною клінікою Донецького національного університету ім. В. Стуса та юридичним факультетом Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля у межах проекту «Моніторинг судових процесів, пов'язаних зі збройним конфліктом, як навчально-дослідницький інструмент для підготовки правників», що реалізується Центром політико-правових реформ у межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки уряду Королівства Нідерландів.

Зауваження, висновки або рекомендації, викладені в цьому звіті, належать виключно його авторам і не відображають погляди та позицію ООН та уряду Королівства Нідерландів.

Програму ООН із відновлення та розбудови миру реалізують чотири агентства ООН: Програма розвитку ООН (ПРООН), Структура ООН із питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (ООН Жінки), Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) і Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО).

Програму підтримують дванадцять міжнародних партнерів: Європейський Союз (ЄС), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Посольство США в Україні, а також уряди Данії, Канади, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Швейцарії, Швеції та Японії.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Максим Середа, к.ю.н., експерт Центру політико-правових реформ, керівник проекту

Роман Смалюк, адвокат, експерт Центру політико-правових реформ

Микола Удод, к.ю.н, доцент кафедри права та публічного управління Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського

Вікторія Гніденко, к.ю.н., старша викладачка Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

Дарина Лісова, к.ю.н., старша викладачка Донецького національного університету ім. В. Стуса

Анастасія Доброс, студентка 3 курсу Маріупольського державного університету

Владислав Голіков, студент 4 курсу Маріупольського державного університету

Еріка Чигрінова, студентка 4 курсу Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

Даніїл Жеребят'єв, студент 3 курсу Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

ЗАГАЛЬНА РЕДАКЦІЯ ЗВІТУ:

Максим Середа

РЕЦЕНЗУВАННЯ:

Роман Куйбіда, к.ю.н., заступник голови правління Центру політико-правових реформ

Автори дослідження висловлюють вдячність студентам за допомогу у зборі емпіричного матеріалу:

Ганні Барановій, Ганні Білоусовій, Павлу Борисову, Олексію Васильєву, Оксані Винник, Тетянні Гречишкіній, Валерії Гуркіній, Анастасії Золкіній, Олегу Кальному, Анні Кварцхаві, Юлії Ковальчук, Кристині Крохмаль, Катерині Савочці, Леоніду Сітченко, Анастасії Смірновій, Карині Стародубцевій, Ганні Степановій, Євгенії Стрикун, Даніїлу Яценко, Анастасії Гриценко, Єлизаветі Захаренко, Яні Ковальовій, Марині Озірній, Елмірі Садиговій, Олені Торопкіній

ЗМІСТ

Вступ.	4
Мета і опис методології.	5
РОЗДІЛ I. Актуальність проблеми.	7
1.1. Поширеність випадків посягання на незалежність суддів у 2020-2021 роках у зв'язку з розглядом ними справ, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України.	7
1.2. Порівняння з попередніми періодами.	9
1.3. Зв'язок зі спеціалізацією суддів.	11
Висновки до Розділу I.	12
РОЗДІЛ II. Форми і суб'єкти тиску на суд у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України.	13
2.1. Суб'єкти втручання.	13
2.2. Форми втручання.	15
Висновки до Розділу II.	18
РОЗДІЛ III. Реагування ВРП на втручання у здійснення правосуддя у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України.	19
3.1. Практика ВРП.	19
3.2. Ефективність засобів реагування.	23
Висновки до розділу III.	25
РОЗДІЛ IV. Вплив на незалежність суддів через зв'язки з непідконтрольними уряду України територіями.	26
4.1. Вплив зв'язку суддів з непідконтрольними уряду України територіями на можливість розглядати справи, пов'язані зі збройним конфліктом на сході України.	26
4.2. Зловживання правом на самовідвід через зв'язок судді з непідконтрольними уряду України територіями.	29
Висновки до Розділу IV.	30
Загальні висновки і рекомендації.	31

ВСТУП

З лютого 2014 року триває збройний конфлікт, унеможлививши діяльність українських органів влади на територіях, непідконтрольних уряду України.

Ці події породили низку специфічних проблем для українського правосуддя. Однією з таких проблем стали труднощі у забезпеченні незалежності та безсторонності суддів із Донецької та Луганської областей, обумовлені насамперед соціальними зв'язками суддів із непідконтрольними уряду України територіями. Зокрема, за даними одного з аналітичних досліджень 2016-2017 років, тоді спостерігалися серйозні проблеми у забезпеченні незалежності та безсторонності суддів з Донецької та Луганської областей. Поширеною формою впливу були загрози рідним, які знаходяться на непідконтрольних уряду України територіях¹.

У межах цього дослідження ми вирішили з'ясувати, якою є ситуація із забезпеченням незалежності та безсторонності суддів у Донецькій та Луганській області тепер. Зокрема, ми дослідили, як збройний конфлікт на сході України продовжує впливати на незалежність суддів, що розглядають справи з ним пов'язані, визначили тенденції розгляду цієї категорії справ на основі порівняння даних із результатами попередніх досліджень.

Особливістю цього моніторингу є його використання як не лише дослідницького, а й навчального інструменту для посилення професійної спроможності студентів-правників із Донецької та Луганської областей здійснювати аналітичні дослідження на юридичну тематику. Загалом 28 студентів із двох східних областей взяли участь у навчанні, польовому етапі, який включав збір інформації за допомогою різних моніторингових методів, та аналітичному опрацюванні зібраної інформації.

Через вплив пандемії COVID-19 увесь польовий етап моніторингу проходив в умовах дії карантинних обмежень, які негативно позначилися на можливості моніторингу відкритих судових засідань у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом. Зокрема, ми не мали можливості обрати і відвідувати для моніторингу найцікавіші під кутом зору можливого впливу на незалежність суддів справи. Проте навіть у таких умовах нам вдалося здійснити моніторинг 20 судових засідань (частину з них онлайн) в обмеженій кількості тих судів, які не встановили заборону відвідування відкритих судових засідань для слухачів.

¹ Правосуддя на сході України в умовах збройної агресії Російської федерації: звіт за результатами дослідження спроможності судової системи забезпечувати правосуддя в умовах збройного конфлікту на сході України/ О. Банчук [та ін.]; заг. ред.: Р. Куйбіда, М. Галабала. — К.: Відродження, 2018. — с. 76 // Режим доступу: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/1531224249pravosuddia.pdf>.

МЕТА І ОПИС МЕТОДОЛОГІЇ

Дослідження має дві мети:

- визначити стан дотримання незалежності суддів під час розгляду судових справ, пов'язаних зі збройним конфліктом у Донецькій та Луганських областях;
- підготувати студентів із Донецької та Луганської областей до здійснення аналітичних досліджень із правової тематики через практичне знайомство з інструментарієм моніторингу системи правосуддя.

Завданнями цього моніторингу є:

- дослідити стан незалежності суддів при відправленні ними правосуддя в справах, пов'язаних зі збройним конфліктом в Донецькій та Луганській областях;
- виявити особливості розгляду судами справ, зумовлених впливом збройного конфлікту;
- визначити тенденції в дотриманні стандартів незалежності суду у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, на основі порівняння даних моніторингу з минулими дослідженнями;
- напрацювати рекомендації для покращення ситуації із незалежністю суддів при розгляді справ, пов'язаних зі збройним конфліктом.

У межах дослідження:

- розроблено методологію моніторингу стану незалежності суддів при розгляді справ, пов'язаних зі збройним конфліктом;
- проведено триденний навчальний онлайн-тренінг для студентів з Донецької та Луганської областей на тему використання інструментарію моніторингу системи правосуддя для здійснення аналітичного дослідження;
- проведено навчальний тренінг для студентів з Донецької та Луганської областей «Незалежність суддів крізь призму збройного конфлікту» із залученням суддів (суддів у відставці) та експертів із питань правосуддя;
- проведено 37 глибоких інтерв'ю з суддями, адвокатами, прокурорами, членами Вищої ради правосуддя на тему втручання у незалежність суддів у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом;

- проведено моніторинг 20 судових засідань у кримінальних та цивільних справах, пов'язаних зі збройним конфліктом;
- проаналізовано 1 504 ухвали про відводи/самовідводи суддів Донецької та Луганської областей на предмет можливого впливу збройного конфлікту на участь цих суддів у зазначених категоріях справ;
- проаналізовано 152 повідомлення про втручання у здійснення правосуддя з 37 судів Донецької та Луганської областей;
- проведено моніторинг ЗМІ та сайтів органів державної влади на предмет виявлення інформації, що може свідчити про втручання у здійснення правосуддя у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом;
- підготовлено дві аналітичні статті, тези на наукову конференцію² та підсумковий звіт за наслідками проведеного дослідження.

² Особливості розгляду повідомлень про втручання у здійснення правосуддя суддів з Донецької та Луганської областей / М. Серета, М. Удод, А. Доброс, В. Голіков, Е. Чигрінова // Режим доступу: <https://pravo.org.ua/blogs/osoblyvosti-rozglyadu-povidomlen-pro-vtruchannya-u-zdijsnennya-pravosuddya-suddiv-z-donetskoyi-ta-luganskoyi-oblastej> ;

Розглядати (,) не можна (,) відвестися: аналіз практики розгляду (само)відводів судами Донецької та Луганської областей / Р. Смалюк, А. Доброс, Д. Жеребят'єв // Режим доступу: <https://pravo.org.ua/rozglyadaty-ne-mozhna-vidvestysya-analiz-praktyky-rozglyadu-samo-vidvodiv-sudamy-donetskoyi-ta-luganskoyi-oblastej>;

М. Серета, А. Доброс Проблеми використання дискреційних повноважень ВРП під час розгляду заяв про втручання у здійснення правосуддя / Питання дискусійних повноважень у функціонуванні органів публічної влади: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 20 червня 2020 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, ВГО «Асоціація українських правників». К/ : Видавництво «Людмила», 2021. - С. 261-266 // Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1pM_sXnT3aPPaSqE859S4nrMgprFMgoIS/view?usp=sharing.

Розділ I.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

З цього розділу ви дізнаєтеся:

- наскільки поширеною нині є проблема посягання на незалежність суддів у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом;
- чи змінилася ситуація з незалежністю суддів у зв'язку з розглядом ними таких справ в останні роки;
- чи є проблема втручання у незалежність однаково гострою для суддів, які спеціалізуються на розгляді справ у різних видах судочинства (кримінальному, цивільному, адміністративному).

1.1. Поширеність випадків посягання на незалежність суддів у 2020-2021 роках у зв'язку з розглядом ними справ, пов'язаних зі збройним конфліктом

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» кожен суддя зобов'язаний повідомляти про втручання у здійснення правосуддя Вищу раду правосуддя (далі – ВРП) та Генерального прокурора. За невиконання цього обов'язку законом передбачена дисциплінарна відповідальність.

Згідно з даними нашого моніторингу реєстру повідомлень про втручання у здійснення правосуддя³, протягом 2020 року – першої половини 2021 року до ВРП надійшло чотири повідомлення про втручання у правосуддя, які можна пов'язати зі збройним конфліктом. Станом на 1 липня 2021 року ВРП розглянула два з чотирьох повідомлень. В обох випадках ВРП визнала наявність втручання у здійснення правосуддя та вжила відповідних заходів реагування.

³ Реєстр повідомлень про втручання у здійснення правосуддя // Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/intervention>.

Статистичні дані щодо розгляду повідомлень про втручання у діяльність суддів з Донецької та Луганської областей (2017 – перша половина 2021)⁴

Показник	Донецька область	Луганська область	Разом
Загальна кількість повідомлень про втручання (пов'язані зі збройним конфліктом)	80 (14)	74 (6)	154 (20)
Загальна кількість звернень, які ВРП розглянула станом на 01.07.2021(пов'язані зі збройним конфліктом)	73 (12)	67 (6)	140 (18)
Загальна кількість звернень, за результатами яких ВРП вжила заходів реагування (пов'язані зі збройним конфліктом)	17 (6)	8 (2)	25 (8)
Загальна кількість повідомлень за роками (у дужках ті, що пов'язані зі збройним конфліктом)	2017 – 11 (6) 2018 – 31 (3) 2019 – 16 (1) 2020 – 18 (4) 2021 – 4 (0)	2017 – 9 (1) 2018 – 28 (4) 2019 – 15 (1) 2020 – 15 (0) 2021 – 6 (0)	2017 – 20 (7) 2018 – 59 (7) 2019 – 31 (2) 2020 – 33(4) 2021 – 10 (0)

Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя, які пов'язані зі збройним конфліктом на сході України, складають невелику частку від загальної кількості звернень суддів із Донецької та Луганської областей про втручання у їхню діяльність. Лише 9% (4 з 43) повідомлень про втручання протягом 2020 року – першої половини 2021 року з двох східних областей пов'язані зі збройним конфліктом.

Дані проведених глибинних інтерв'ю також свідчать про те, що судді, адвокати та прокурори сьогодні не відчують значних проблем із забезпеченням незалежності та безсторонності суддів у цій категорії справ. Так, 20 опитаних суддів та прокурорів, а також 11 з 12 адвокатів із Донецької та Луганської областей вважають, що у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, немає особливих проблем із забезпеченням незалежності суддів. Вони не відрізняються від можливих викликів для незалежності суддів у будь-якій іншій категорії справ.

Я не бачив проблем, пов'язаних саме з категорією цих справ. Є інші проблеми загального характеру, наприклад, проблема надмірної навантаженості суддів.

*З інтерв'ю з адвокатом,
який практикує у Донецькій області*

⁴ ВРП почала вести реєстр повідомлень про втручання з останнього кварталу 2016 року. Створення Реєстру повідомлень про втручання передбачено Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року.

Під час аналізу повідомлень ЗМІ, державних органів та моніторингу судових засідань ми також не виявили ознак посягання на суддівську незалежність у зв'язку з розглядом справ, пов'язаних зі збройним конфліктом, у зазначений період.

Водночас ми не виключаємо латентних проявів посягань. Зокрема, слід враховувати, що не всі повідомлення про втручання можна прямо пов'язати зі збройним конфліктом на сході України, хоча насправді такий зв'язок може мати місце. Наприклад, деякі судді з Донецької та Луганської областей, які розглядали справи, пов'язані зі збройним конфліктом, повідомили про встановлення у їхніх кабінетах прихованих камер та засобів звукозапису. Хоча судді прямо не пов'язали встановлення засобів прослуховування з розглядом ними цієї категорії справ, такий зв'язок може існувати. Детальніше ймовірність такого зв'язку розглянута у підрозділі 2.2.

Треба також враховувати, що судді з різних міркувань, як-от: відсутність у них доказів втручання, страх викликати осуд впливових осіб, зневіра в ефективності наслідків повідомлень про втручання, культурні особливості тощо, можуть нікому не повідомляти про втручання у їхню діяльність. Не варто також виключати можливі випадки толерування суддями такого втручання і виконання отриманих ними прохань чи вимог.

”

Закріплення обов'язку повідомляти про втручання – це позитивна річ. Але треба враховувати контекст. У нас є певні особливості національної ментальності. Тому очікувати, що суддя буде завжди моментально писати повідомлення про втручання, не доводиться.

З інтерв'ю з колишнім членом ВРП

1.2. Порівняння з попередніми періодами

Дані попередніх досліджень свідчать про те, що у минулому проблема тиску на суддів у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, була гострішою.

Так, у дослідженні «Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктом в Україні»⁵ (квітень 2014 – квітень 2020 рр.), підготовленому Управлінням Верховного комісара ООН із прав людини (далі – УВКПЛ), йдеться про те, що особливо у 2017–2018 роках незалежність суддів підривалася тиском із боку прокурорів і окремих радикальних груп.

Поліція не запобігала спробам втручатись у правосуддя і не розслідувала належним чином ці спроби. Зокрема, за даними дослідження, УВКПЛ по-

⁵ Права людини у контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктом // Доповідь Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних націй з прав людини: квітень 2014 – квітень 2020 року. — 49 с. // Режим доступу: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-08/Ukraine-admin-justice-conflict-related-cases-ukr_0.pdf.

мічало видимі ознаки протиправного співробітництва або координації між прокурорами чи співробітниками СБУ та членами крайніх правих груп у залякуванні суддів. В одному з таких випадків монітори УВКПЛ зафіксували, як представник СБУ замовляє обід для членів крайніх правих груп, які вимагали, щоб судді відмовили у звільненні під заставу жінки, обвинуваченої у підтримці озброєних груп.

Про актуальність цієї проблеми у минулому свідчать і результати дослідження щодо здійснення правосуддя в умовах збройного конфлікту на сході України, що проводилося за ініціативи та фінансової підтримки фонду «Відродження».

Зокрема, відповідно до даних анкетування суддів, прокурорів, адвокатів, правозахисників та слідчих, проведеного у 2016-2017 роках, тиск або інший вплив віднесено до топ-5 проблем, що впливають на здійснення правосуддя в умовах збройного конфлікту на сході України. Правозахисники назвали це проблемою №1. Адвокати віднесли її на друге місце, слідчі – на четверте. Самі ж судді та прокурори називали цю проблему актуальною значно менше.

Результати нашого моніторингу реєстру повідомлень про втручання у здійснення правосуддя також показують відносно вищу кількість звернень про втручання у здійснення правосуддя у попередні періоди. Так, протягом 2017-2018 років судді з Донецької та Луганської областей 14 разів зверталися з повідомленнями про втручання у здійснення правосуддя у зв'язку з розглядом ними справ, зумовлених збройним конфліктом, тоді як за триваліший період між 2019 та серединою 2021 року таких звернень було лише шість.

У межах проведених нами глибинних інтерв'ю окремі судді також звернули увагу на те, що проблема незалежності суддів у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, була актуальною раніше, а зараз є не такою гострою. На думку окремих суддів, політичні погляди деяких громадян, які живуть на тих територіях, де працює суддя, впливали на незалежність суддів.

”

Ще на початку збройного конфлікту ми з суддями висловлювали спільну позицію, що доцільно такі справи розглядати в інших судах, оскільки в нашому місті досі існують люди, які підтримують ці незаконні збройні формування, їхні родичі. Це була спільна думка суддів Донецької області, що треба було б змінювати підсудність. Але законодавець цього не зробив. Нині після спливу шести років, я не вважаю, що під час розгляду справ, пов'язаних зі збройним конфліктом, є особливі проблеми із забезпеченням незалежності.

З інтерв'ю із суддею місцевого суду Донецької області

Таким чином, проблема тиску на суддів як за об'єктивними показниками (частота звернень суддів), так і за суб'єктивними враженнями осіб, що практикують на цій території, є менш гострою у 2020-2021 роках, ніж у попередні періоди.

На жаль, під час глибинних інтерв'ю ми не змогли отримати достатньо даних, які б пояснювали цю тенденцію. Лише один суддя висловив припущення, що судді-переселенці наразі змогли абстрагуватися від майна, залишеного на непідконтрольних уряду України територіях, та змиритися з його втратою.

Іншим чинником, який міг позитивно позначитися, можна назвати те, що судді значно рідше почали відвідувати непідконтрольні уряду України території та вивезли звідти близьких осіб через ймовірну небезпеку для суддів та членів їхніх родин. Свій вплив могли справити і карантинні обмеження, які вплинули як на активність розгляду справ, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, так і на діяльність представників радикальних угруповань, яких часто звинувачували у тиску на суддів у цій категорії справ.

1.3. Зв'язок зі спеціалізацією суддів

У межах моніторингу реєстру повідомлень про втручання у здійснення правосуддя у 2017-2021 роках ми звернули увагу на те, що абсолютна більшість повідомлень про втручання, які пов'язані зі збройним конфліктом на сході України, надійшла від суддів, які спеціалізуються на розгляді кримінальних справ (19 з 20 повідомлень).

Окрім того, в усіх 8 випадках, де ВРП погоджувалась із наявністю втручання у здійснення правосуддя, таке втручання було безпосередньо пов'язане з розглядом суддею кримінальних справ щодо українських військовослужбовців та осіб, які брали участь у збройному конфлікті на боці збройних груп.

Аналіз попередніх досліджень також вказує на те, що тиск на суддів у цій категорії справ здебільшого спрямований на суддів кримінальної спеціалізації⁶.

Висока ймовірність втручання у діяльність насамперед суддів, які розглядають кримінальні справи, підтвердилась і під час інтерв'ю. Водночас, на думку суддів, ймовірність втручання у здійснення правосуддя у цивільних справах щодо екскомбатантів АТО/ООС є невисокою.

”

Це питання, повторюся, мабуть, стосується більше суддів загальної юрисдикції, які розглядають кримінальні справи. Тому що в нашому випадку ми розглядаємо у письмовому провадженні справи щодо соціальних виплат, податків, грошового забезпечення учасників АТО. Соціальної напруги по таких справах немає.

З інтерв'ю з суддею місцевого суду Донецької області

⁶ див. наприклад, дослідження с. 53-54

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

1. Проблема посягання на незалежність суддів у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, все ще зберігається, однак її гострота (актуальність) помітно зменшилася порівняно з попереднім періодом. Про це свідчить як зменшення офіційної кількості повідомлень про втручання, так і суб'єктивні враження більшості опитаних суддів, адвокатів та прокурорів, які наразі не вважають цю проблему гострою.
2. Найвразливішою групою для втручання у цій категорії справ є судді, які розглядають кримінальні провадження. Не виявлено даних, які б свідчили, що судді інших спеціалізацій зіштовхуються з проблемою тиску у справах, пов'язаних із збройним конфліктом.

Розділ II.

ФОРМИ І СУБ'ЄКТИ ТИСКУ НА СУД У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ НА СХОДІ УКРАЇНИ

У цьому розділі ви дізнаєтеся:

- хто найчастіше чинить тиск на суд у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, за повідомленнями суддів;
- чи є відмінності між суб'єктами впливу на суд у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, та в інших справах;
- як саме втручаються у діяльність суду у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, і чи мають такі форми втручання особливості порівняно з іншими справами.

2.1. Суб'єкти втручання

За даними моніторингу реєстру повідомлень про втручання у здійснення правосуддя, протягом 2017 року – першої половини 2021 року до ВРП надійшло 20 повідомлень про втручання у здійснення правосуддя, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України. За повідомленнями суддів⁷ у їхню діяльність щодо здійснення правосуддя втручалися: невідомі особи – 8 звернень (35%), представники органів правопорядку – 6 звернень (26 %), групи підтримки сторін⁸ – 3 звернення (13 %), народні депутати – 2 звернення (9%),

⁷ У деяких зверненнях судді скаржилися на втручання з боку кількох суб'єктів. Тому кількість суб'єктів вища, ніж загальна кількість повідомлень про втручання.

⁸ Різниця між втручанням з боку «невідомих осіб» та «групи підтримки» може бути не очевидною для читача, оскільки члени «групи підтримки» також, як правило, є неідентифікованими. У межах цього дослідження ми розрізняємо ці групи за їхнім зв'язком зі стороною у справі. У разі, якщо такий зв'язок не простежується (наприклад, якісь особи поширюють образливі листівки, надсилають у суд анонімні повідомлення), ми зарахували їх до невідомих осіб. Натомість у випадках, коли такий зв'язок є очевидним (наприклад, проведення мітингу на підтримку сторони у справі, участь у засіданні з активним вираженням підтримки якоїсь зі сторін), такі звернення включені до повідомлень про втручання з боку «групи підтримки».

ВТРУЧАННЯ У НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДДІВ

сторони у справі – 2 звернення (9%), представники де-факто влади непідконтрольних уряду України територій Донецької і Луганської областей – 1 звернення (4%), блогер – 1 звернення (4%).

Таблиця 1. Суб'єкти втручання у здійснення правосуддя за повідомленнями суддів у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом (у відсотках)

Невідомі особи	35%
Органи правопорядку	26%
Групи підтримки сторін	13%
Сторона у справі	9%
Народний депутат	9%
Де-факто влада ДНР/ЛНР	4%
Блогер (автор колонки)	4%

Види суб'єктів втручання у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, значно відрізняються від співвідношення суб'єктів втручання у Донецькій та Луганській областях. Так, у 134 повідомленнях, які прямо не пов'язані зі збройним конфліктом, судді найчастіше скаржилися на втручання з боку сторін у справі – 63 звернень (46%). Також суб'єктами втручання є органи правопорядку – 24 звернення (18%), невідомі особи – 16 звернень (12%), адвокати – 14 звернень (10%), представники судової системи – 6 (4%), інші (народні депутати, журналісти, органи місцевого самоврядування, державні органи (крім органів правопорядку), групи підтримки сторін) – 13 (10%).

Таблиця 2. Суб'єкти втручання у здійснення правосуддя за повідомленнями суддів у справах, НЕ пов'язаних зі збройним конфліктом (у відсотках)

Сторона у справі	46%
Органи правопорядку	18%
Невідомі або невстановлені особи	12%
Адвокати	10%
Інші	10%
Представники судової системи	4%

У справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, є кілька особливостей щодо суб'єктного складу осіб, які, на думку суддів, втручаються у здійснення правосуддя. Насамперед йдеться про значно вищий відсоток втручань із боку «груп підтримки» та «невідомих осіб». Це пояснюється тим, що справи, пов'язані зі збройним конфліктом, є суспільно чутливими, і тому їх розгляд супроводжується підвищеною суспільною увагою. Часом розгляд цих справ провокує гостру реакцію з боку окремих членів суспільства, яку судді трактують як втручання у здійснення правосуддя.

Водночас більшість респондентів глибинних інтерв'ю вважають, що такі «невідомі особи», «групи підтримки» (іноді у повідомленнях про втручання судді називають їх також «громадськими активістами») не мають важелів для серйозного впливу на суд. Та й далеко не завжди діяльність громадських активістів можна оцінити як втручання у здійснення правосуддя, оскільки відвідування судових засідань, мирні зібрання, висловлення поглядів є реалізацією прав людини.

”

Часто бачив пікети та масові заходи перед Донецьким окружним адміністративним судом саме при розгляді справ, пов'язаних з учасниками бойових дій на сході України. Проте вважаю, що тут важливо, як на це реагує саме суд. Якщо вони нічого не порушують, то не вважаю це тиском.

З інтерв'ю з адвокатом, який практикує в Донецькій області

На мій погляд, вирішального значення не має цей тиск із боку громадськості, тому що це передбачено нашою Конституцією – право на висловлення своєї думки, поглядів. До того ж, останнім часом це відбувається дуже рідко.

З інтерв'ю з суддею Луганського апеляційного суду

2.2. Форми втручання

За даними моніторингу повідомлень про втручання у здійснення правосуддя, у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, судді найчастіше скаржилися на втручання у формі психологічного тиску – 10 звернень (50 %).

Прикладами такого психологічного тиску були публікації зневажливих чи погрозових дописів в інтернеті, погрози телефоном, демонстрація зневажливого ставлення до судді під час засідання, прояви неповаги до суду, намагання у позапроцесуальний спосіб вплинути на думку судді щодо обвинуваченого.

Окремі форми психологічного тиску могли мати досить серйозний ефект залякування та можуть містити погрози життю та здоров'ю суддів. Напри-

клад, в одному зі звернень⁹ судді поскаржилися на телефонне повідомлення, у якому містилася погроза вбивства у разі прийняття рішень, що загрожували свободі екскомбатантів АТО/ООС. В іншій скарзі¹⁰ судді повідомляли про те, що де-факто влада на непідконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей погрожувала включити їх до списку своїх ворогів у разі засудження до позбавлення волі осіб, що її підтримують. Також судді повідомляли¹¹ про надходження погрози підірвати суд у разі засудження суддями прихильника де-факто влади на непідконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей.

Другою за поширеністю формою тиску у цій категорії справ, за повідомленнями суддів, є публікація у ЗМІ негативної інформації, яка має характер залякування чи компромату, – 4 звернення (20%). Найбільш тривожним серед них є повідомлення¹² судді Старобільського районного суду Луганської області про розміщення на сайті «Живой Старобельск» публікації, де автори пов'язали пожежу у будинку судді з розглядом ним справи щодо відомого політика Єфремова О.С., якого звинувачено¹³ зокрема у посяганні на територіальну цілісність і недоторканність України та створенні терористичної групи та терористичної організації (ч.3 ст. 110 КК; ч.1 ст. 258-3 КК).

У двох повідомленнях про втручання (10%) судді скаржилися на невнесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) відомостей про вчинення злочину за ст. 376 Кримінального кодексу України (втручання у незалежність суддів). Зокрема, за повідомленням¹⁴ суддів Селидівського міського суду Донецької області, прокурори не почали досудове розслідування за фактом можливого втручання у незалежність суддів з боку працівників прокуратури, а натомість повідомили, що перевірять заяви суддів у межах іншого кримінального провадження, відкритого за фактом можливого винесення цими суддями завідомо неправосудного рішення (ст. 375 Кримінального кодексу).

Непокоять також повідомлення суддів про встановлення у їхніх робочих кабінетах засобів негласного зняття інформації. Так, відповідно до повідомлення¹⁵ суддів Артемівського міськрайонного суду Донецької області особи, які назвалися співробітниками правоохоронних органів прийшли до робочого кабінету судді, щоб «поцікавитися» станом розгляду кримінальної справи за об-

⁹ Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя від 8 серпня 2017 року // Режим доступу: <http://www.vru.gov.ua/content/file/4839-0-8-17.pdf>

¹⁰ Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя від 20 лютого 2018 року // Режим доступу http://www.vru.gov.ua/content/file/1008-0-6-18_.pdf

¹¹ Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя від 26 листопада 2020 року // Режим доступу: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/resolution/5407-0-6-20_.pdf

¹² Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя від 23 січня 2019 року // Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/file/412-0-6-19_.pdf

¹³ Див. провадження № 1-кп/431/13/2021

¹⁴ Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя від 15 серпня 2017 року // Режим доступу: <http://www.vru.gov.ua/content/file/1288-2-6-17.pdf>

¹⁵ Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя від 04 листопада 2020 року // Режим доступу: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/resolution/5029-0-6-20_.pdf

винуваченням особи у вчиненні злочину за ч. 1 ст. 258-3 Кримінального кодексу (створення терористичної групи або терористичної організації). Пізніше ця суддя виявила засоби прослуховування у своєму кабінеті, які, як вона вважає, встановлені під час візиту в її кабінет працівників правоохоронних органів.

Хоча описаний випадок є єдиним, де суддя прямо пов'язала виявлення засобів прослуховування з розглядом справ, пов'язаних зі збройним конфліктом, судді повідомляли про виявлення звукозаписувальних пристроїв і в інших випадках. Зокрема, судді районного суду повідомили¹⁶ про виявлення ними засобів прослуховування у лампах освітлення у своїх робочих кабінетах. В іншому випадку заступниця голови районного суду повідомила¹⁷ про виявлення комплексу предметів, зовні схожих на спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації, що були замасковані під стелею гіпсокартонних плит у її службовому кабінеті та кабінеті голови суду.

Існує висока ймовірність, що ці випадки також пов'язані з розглядом суддями справ, пов'язаних зі збройним конфліктом. На користь цього припущення свідчить те, що відповідно до даних Єдиного державного реєстру судових рішень усі зазначені судді розглядали кримінальні справи, пов'язані зі збройним конфліктом на сході України. Проте для висновку про законність чи протиправність негласного зняття інформації потрібно перевірити, чи такі дії проводилися у спосіб, встановлений законодавством.

Інші форми втручання у здійснення правосуддя у цій категорії справ були поодинокими. Зокрема у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, судді також скаржилися на ініціювання щодо них кримінального чи дисциплінарного провадження, проведення мітингу, підробку документів у справі тощо.

Той факт, що до ВРП надійшло лише одне звернення про втручання шляхом ініціювання кримінального провадження, є дещо несподіваним. Адже відповідно до доповіді УВКПЛ¹⁸ між 2015 і 2018 роками задокументовано сім випадків, коли щодо суддів були розпочаті досудові розслідування після ухвалення ними рішень на користь обвинувачених у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України. На нашу думку, причиною того, що судді здебільшого не звертаються до ВРП у справах, коли щодо них ініціюють кримінальні провадження, є практика самої ВРП, яка, як правило, не вважає це втручанням у здійснення правосуддя, оскільки це просто реалізація права, яке має будь-яка особа.

Структура форм втручання у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, дещо відрізняється від загальної. Так, у 135 повідомлен-

¹⁶ Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя від 15 червня 2018 року // Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/file/3041-0-6-18_.pdf.

¹⁷ Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя від 14 грудня 2018 року // Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/file/6168-0-6-18_.pdf.

¹⁸ Права людини у контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктом. – с. 17. // Доповідь Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних націй з прав людини: квітень 2014 – квітень 2020 року. – 49 с. // Режим доступу: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-08/Ukraine-admin-justice-conflict-related-cases-ukr_0.pdf.

ВТРУЧАННЯ У НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДДІВ

нях, які прямо не пов'язані зі збройним конфліктом, судді найчастіше скаржилися на такі форми втручання: психологічний тиск – 52 звернення (40%), подання дисциплінарної скарги – 29 звернень (22%), обшук, вилучення чи витребування документів, надання судами дозволу на ці дії – 12 звернень (9%), ініціювання кримінального провадження щодо судді – 10 звернень (8%), розповсюдження негативних чи неправдивих матеріалів у ЗМІ, соцмережах, поширення листівок з негативною інформацією про суддю – 8 звернень (6%), інші форми втручання (втручання в автоматизовану систему авторозподілу, проведення мітингів, встановлення засобів стеження, пропозиція або вимагання неправомірної вигоди тощо) – 19 звернень (15 %).

Таблиця 3. Форми втручання у здійснення правосуддя за повідомленнями суддів у справах, НЕ пов'язаних зі збройним конфліктом (у відсотках)

Психологічний тиск	40%
Подання дисциплінарних скарг	22%
Інші форми тиску	15%
Обшук, вилучення, витребування документів, надання дозволу на ці дії	9%
Ініціювання кримінального провадження	8%
Розповсюдження негативних матеріалів	6%

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

1. Найчастіше суб'єктами втручання у здійснення правосуддя у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, на думку суддів, виступають невідомі особи та правоохоронні органи. Також у незалежність суддів у цих справах втручаються групи підтримки сторін, народні депутати, представники де-факто влади на непідконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей.
2. Найпоширенішою формою втручання у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, на думку суддів, є психологічний тиск на них, який часто має характер залякування (погрози вбивством, розправою, зарахування до ворогів). Також досить поширеним у цій категорії справ, на думку суддів, є тиск через ЗМІ та соцмережі.
3. Існує суттєва різниця між поширеністю форм і суб'єктів втручання у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, та справах, які з ним не пов'язані. Це свідчить про те, що ця категорія повідомлень суддів про втручання вирізняється, їй варто приділяти особливу увагу.

Розділ III.

РЕАГУВАННЯ ВРП НА ВТРУЧАННЯ У ЗДІЙС- НЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ НА СХОДІ УКРАЇНИ

У цьому розділі ви дізнаєтеся:

- якою є практика ВРП щодо визначення втручання у здійснення правосуддя;
- чи є вона послідовною і переконливою;
- чи є достатніми та ефективними засоби реагування ВРП на втручання у здійснення правосуддя.

3.1. Практика ВРП

Відповідно до даних моніторингу, протягом 2017 року – першої половини 2021 року ВРП у восьми випадках з 20 визнала наявність втручання у здійснення правосуддя у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом, у 10 – не побачила ознак втручання, а 2 звернення залишаються не розглянутими станом на 1 липня 2021 року.

Так, ВРП не погоджується, що дисциплінарна скарга на суддю є формою втручання у здійснення правосуддя, оскільки вважає, що не може бути втручанням у здійснення правосуддя реалізація права, яке має будь-яка особа. Також не є втручанням проведення мітингів під будівлею суду або звернення до суддів з прагненням донести якусь позицію. ВРП виходить із того, що судді, які ухвалюють рішення іменем України та є публічними особами, при виконанні своїх обов'язків повинні враховувати інтерес до них з боку суспільства та право інших осіб висловлювати свої оціночні судження стосовно

здійснення правосуддя, а також розрізняти способи втручання в їхню діяльність із здійснення правосуддя та вираження іншими особами своїх думок, припущень, критики на адресу судді.

Водночас ВРП вважає втручанням у здійснення правосуддя відмову слідчих органів та органів прокуратури починати досудове розслідування за заявами суддів про можливе вчинення кримінального правопорушення у виді втручання у їхню незалежність. Ця позиція аргументована насамперед імперативними положеннями ч. 1 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України, яка зобов'язує органи правопорядку внести до ЄРДР відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

З наведеними позиціями ВРП щодо визнання/невизнання певних повідомлень втручанням у здійснення правосуддя не можна не погодитися. Однак є також чимало випадків, коли правильність рішення ВРП за результатами розгляду повідомлень про втручання можна поставити під сумнів.

Зокрема, сумнівним є рішення ВРП про невизнання втручання у здійснення правосуддя за повідомленням суддів Дзержинського міського суду Донецької області¹⁹. За обставинами, викладеними у повідомленні, суддям цього суду стало відомо про проведення прес-конференції, на якій представник так званої «Генеральної прокуратури ДНР» зробив заяву про існування списку військових злочинців, серед яких названо і суддів, які подали повідомлення про втручання. Судді також повідомили, що на тимчасово непідконтрольних уряду України територіях у них перебувають родичі і близькі, які у зв'язку зі зробленими заявами можуть стати об'єктами тиску та зазнати переслідування збройних груп з боку так званих «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки».

Незважаючи на досить серйозні загрози і ризики тиску на суддів, ВРП не побачила втручання у правосуддя в цій ситуації. Для обґрунтування свого висновку ВРП використала два основні аргументи. По-перше, ВРП навела положення Бангалорських принципів поведінки судді, відповідно до яких суддя повинен добровільно і охоче приймати на себе обов'язки, які здаються обтяжливими для звичайного громадянина, та висновку № 1 Консультативної ради європейських суддів, згідно з яким судді не повинні бути надто чутливими і вразливими до критики. Очевидно, що таким чином ВРП натякала на те, що погрози суддям є невід'ємною складовою суддівської роботи, і судді повинні бути до них готовими. Другим аргументом у цій ситуації було те, що, на думку ВРП, погроза в описаній у повідомленні ситуації не стосувалася розгляду суддями конкретної справи; натомість втручанням у здійснення правосуддя є лише ті погрози, які можуть перешкодити у здійсненні правосуддя в конкретній справі.

На наш погляд, висловлені у цій справі аргументи є помилковими. Хоча можна погодитися з ВРП щодо більшого порогу для критики судді порівняно

¹⁹ Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя від 20 лютого 2018 року // Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/file/1008-0-6-18_.pdf

зі звичайним громадянином, у цій справі погрози мали реальний шанс бути втіленими, зважаючи на те, що особа, яка їх висловила, володіла фактичною владою на непідконтрольній уряду України території і могла загрожувати близьким особам суддів. Хибним, на наш погляд, є й підхід, відповідно до якого «втручанням у здійснення правосуддя» є лише перешкода у здійсненні правосуддя у конкретній справі. Такий підхід нівелює потенційні загрози незалежності суддів, які через побоювання за своїх рідних могли відмовлятися розглядати справи, пов'язані зі збройним конфліктом, або навіть ухвалювати незаконні рішення, які б задовольнили представників так званої «Донецької народної республіки».

Позиція ВРП у цій справі є частиною загальної проблеми непослідовності практики у ситуації, коли певні особи погрожують суддям. У більшості випадків ВРП вважала, що негативні чи образливі висловлювання охоплюються свободою вираження поглядів і не складають втручання у здійснення правосуддя. Зокрема, на думку ВРП, охоплюються свободою вираження поглядів поширення листівок «з запрошенням на панахиду судді»²⁰, поширення листівок з написами про те, що один з суддів місцевого суду Донецької області є корупціонером, образливі висловлювання, погрози фізичною розправою у зв'язку з прийнятим рішенням, висловлені у гучномовець²¹. Водночас, на думку ВРП, є втручанням у незалежність суддів неправдиві звинувачення, погрози та зневажливе ставлення в інтернеті²², а також розміщення погрозового та образливого напису під вікнами судді²³. Останній випадок примітний також тим, що завуальована погроза судді, яка висловлена у написі під вікнами, також не свідчить про намір втрутитися у здійснення правосуддя у конкретній справі. Однак у цій справі ВРП не застосувала підхід, згідно з яким втручанням у здійснення правосуддя може бути визнаний лише намір натиснути на суддю у конкретній справі.

Складно якимось чином визначити, що стає підставою для висновку про наявність або відсутність втручання у кожному конкретному випадку. Складається враження, що якийсь узагальнений підхід щодо розгляду таких повідомлень відсутній, а рішення ухвалюються, виходячи з індивідуального бачення ситуації членом ВРП.

Ще одним прикладом ситуації, де ВРП демонструвала непослідовну практику під час розгляду повідомлень про втручання, є її позиція щодо того, чи може ініціювання кримінального провадження щодо судді вважатися втру-

²⁰ Висновок члена Вищої ради правосуддя від 11 вересня 2018 року // Режим доступу: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/1162-0-6-18_vysnovok.pdf

²¹ Висновок члена Вищої ради правосуддя від 22 квітня 2019 року // Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/file/4616-0-6-18_%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA.pdf

²² Рішення Вищої ради правосуддя від 27 червня 2017 року // Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/act/1891_27.06_.2017_.doc

²³ Рішення Вищої ради правосуддя від 29 грудня 2020 року // Режим доступу: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/3687_29.12.2020.doc

чанням у його/її діяльність щодо здійснення правосуддя. Так, суддя Артемівського міськрайонного суду Донецької області поскаржився на втручання у здійснення правосуддя, яке, на його думку, полягало у внесенні до ЄРДР заяви про вчинення злочину за ст. 375 Кримінального кодексу²⁴, що мотивована лише незгодою з рішенням судді у взятті обвинувачених екскомбатантів АТО/ООС на поруки. У цій справі ВРП відмовилася визнавати втручання у здійснення правосуддя, мотивувавши це тим, що звернення із заявою про злочин судді (зокрема щодо ухвалення суддею завідомо неправосудного рішення) є реалізацією права, яке має будь-яка особа. Така заява не є втручанням також тоді, коли заяву про злочин подає сторона у справі, яку розглядає суддя. Таку ж позицію ВРП займала у багатьох інших справах.

Однак під час розгляду повідомлення про втручання судді Лисичанського міського суду ВРП вирішила²⁵ відійти від своєї позиції. Так, за обставинами, викладеними у зверненні, сторона у справі, яку розглядала суддя, звернулася із заявою про злочин, що нібито вчинила суддя ухваленням проміжного рішення в кримінальній справі, а потім ця сторона оскаржила до суду невнесення відомостей про вчинення злочину до ЄРДР. Не видно, у чому обставини цієї справи відрізняються від подібних, де ВРП відмовлялася визнавати ініціювання кримінального провадження втручанням у здійснення правосуддя. Проте у цій справі ВРП вирішила вжити заходів реагування у формі зобов'язання інформувати про розслідування щодо можливого втручання у здійснення правосуддя.

Опитані у межах інтерв'ю респонденти підтвердили існування проблем із практикою ВРП щодо розгляду повідомлень про втручання у здійснення правосуддя. Зокрема, вони вказували на вибірковість реагування ВРП, відсутність зрозумілої узагальненої практики, недостатньо якісне мотивування рішень про наявність або відсутність втручання у здійснення правосуддя, формалізм та відсутність проактивної позиції у реагуванні, вкрай слабкі реальні наслідки визнання втручання у здійснення правосуддя. Хоча ці проблеми є проблемами загального характеру, вони зокрема притаманні розгляду повідомлень про втручання у вирішення справ, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України.

Так, респонденти повідомили, що рішення у справах про втручання у здійснення правосуддя майже завжди залежить від позиції конкретного доповідача. Вкрай рідко висновки про наявність або відсутність втручання обговорюються складом ВРП, роль якої зводиться лише до формального затвердження результатів роботи доповідача.

²⁴ Стаття визнання неконституційною відповідно до рішення Конституційного Суду України № 7-р/2020 від 11 червня 2020 року // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v007p710-20>

²⁵ Рішення Вищої ради правосуддя від 09 серпня 2020 року // Режим доступу: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/2564_09.08_.2018_.doc

”

На мій погляд, ВРП повинна була би виробити якусь усталену практику розгляду цих звернень. На жаль, цього не було зроблено, і рішення справді багато у чому залежить від позиції конкретного доповідача. Через відсутність усталеної практики, ВРП справді ухвалює, я не скажу протилежні, але відмінні рішення у схожих ситуаціях.

З інтерв'ю з колишнім членом ВРП

Ця ситуація склалася передусім тому, що висновки ВРП мають мінімальний вплив на реальні наслідки для осіб, винних у втручанні у здійснення правосуддя.

”

Розгляд звернень про втручання завжди ставився останнім пунктом порядку денного засідання ВРП, після того як уже всі пересварилися з приводу розгляду дисциплінарних скарг. Як правило, такі звернення розглядаються дуже швидко, дуже коротко і практично без обговорення. Свій відбиток на це накладало те, що особливо нічого не зміниться від того, як відреагує ВРП, визнає вона втручання чи ні. Грубо кажучи, ВРП може лише висловити стурбованість. Тому і ставлення до цих матеріалів інше, ніж, скажімо, до розгляду дисциплінарних скарг.

З інтерв'ю з колишнім членом ВРП

3.2. Ефективність засобів реагування

Частина 1 ст. 73 Закону «Про Вищу раду правосуддя» дає ВРП набір засобів реагування на втручання у незалежність суддів. До таких засобів належить, зокрема, внесення подання про звільнення судді з адміністративної посади, звернення до органів правопорядку щодо надання інформації про розкриття або розслідування злочинів, внесення подання про виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, які вчинили дії або допустили бездіяльність, що порушує гарантії незалежності суддів або підриває авторитет правосуддя.

У межах дослідження ми виявили обставини, які ставлять під сумнів можливість ВРП ефективно реагувати на втручання у здійснення правосуддя. Показовою є ситуація з реакцією на рішення ВРП про вжиття заходів реагування за повідомленням судді Сєверодонецького міського суду Луганської області²⁶. За обставинами справи, суддя поскаржилася на те, що під час перебування у нарадчій кімнаті їй надійшло смс-повідомлення від особи, яка представилася співробітником СБУ та повідомила про те, що СБУ нібито зацікавлена у вирішенні справи конкретним чином. Після того, як суддя ухвалила інше рішення, ця особа дзвонила судді на особистий номер та погрожувала дисциплінарною та кримінальною відповідальністю.

²⁶ Повідомлення про втручання у здійснення правосуддя від 21 серпня 2017 року // Режим доступу: <http://www.vru.gov.ua/content/file/2022-0-6-17.pdf>

З рішення²⁷ ВРП відомо, що Генеральна прокуратура відмовилася вносити відомості до ЄРДР за ст. 376 КК, оскільки у заяві судді не міститься достатніх даних, які б вказували на вчинення кримінального правопорушення. Управління СБУ у Донецькій області також повідомило про те, що не бачить підстав для притягнення співробітника до дисциплінарної відповідальності. У цій ситуації ВРП визнала наявність втручання у незалежність судді. Зокрема, ВРП констатувала, що дії працівників Генпрокуратури, які відмовилися вносити заяву про злочин до ЄРДР, прямо порушують норми закону та можуть містити ознаки дисциплінарних проступків. У зв'язку з цим ВРП звернулася з поданням до Генеральної прокуратури України про виявлення та притягнення винних осіб до відповідальності. Однак у відповідь Генеральна прокуратура фактично повідомила, що не бачить підстав для вжиття заходів реагування.

На наш погляд, наведена ситуація демонструє вкрай низьку спроможність ВРП вжити реальних заходів для забезпечення незалежності суддів у випадку, коли у незалежність суддів втручаються органи правопорядку. Це проблема загального характеру, вона притаманна не лише справам, пов'язаним зі збройним конфліктом на сході України.

Іншим чинником, який ставить під сумнів можливість ВРП вжити ефективних заходів реагування, є законодавчі прогалини. Наприклад, законодавство передбачає встановлення відповідальності лише за нереагування або несвоєчасне реагування на подання про виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, що порушують гарантії незалежності суддів або підривають авторитет правосуддя (ст. 188-32 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Це означає, що відповідальний орган може безкарно ігнорувати будь-яку іншу форму реакції ВРП на втручання у незалежність суддів.

Орім того, законодавство не надає ВРП вказівок щодо наступних кроків у випадку, коли реакція органу не була належною або інформативною. Наприклад, Генеральна прокуратура відреагувала на запит ВРП про надання інформації про розкриття та розслідування злочинів щодо судді тим, що переслала це звернення до обласної прокуратури. Водночас обласна прокуратура не надала інформації ВРП про хід розслідування. Як наслідок, реагування ВРП на втручання у здійснення правосуддя не досягло своєї мети.

Ще однією проблемою є швидкість реагування ВРП на ситуації, які загрожують незалежності судді. Так, наприклад, два повідомлення про втручання у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, на час підготовки цієї публікації ВРП не розглядала більше 8 місяців (подані у листопаді 2020 року). Така «швидкість» додатково свідчить про те, що розгляд повідомлень про втручання не є пріоритетом ВРП, незважаючи на те, що сам зміст повідомлень у цих справах (замінування суду невідомою особою та інформація про тиск на суддю з боку правоохоронних органів) може мати серйозний

²⁷ Рішення Вищої ради правосуддя від 09 листопада 2017 року // Режим доступу: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/3650_09.11_.2017_.docx

вплив на суддів, які розглядають справи, пов'язані зі збройним конфліктом на сході України.

Респонденти глибоких інтерв'ю бачать вихід із цієї ситуації у проактивній позиції ВРП, принаймні у найбільш кричущих випадках, чого зараз бракує.

”

Потрібно виходити з публічними заявами, шукати підтримку у громадськості, активно цікавитися ходом розслідування, створювати певний тиск на органи, які здійснюють розслідування у справах про втручання у здійснення правосуддя. Якщо цього не робити, висновок про наявність втручання залишиться суто формальним документом, який ні на що у результаті не впливатиме.

З інтерв'ю з колишнім членом ВРП

Допомогти може також і надання ВРП можливості самостійно притягати до відповідальності осіб, винних у втручанні у незалежність суддів.

”

Щодо захисту незалежності суддів з боку ВРП... Навіть якщо у нас буде дуже гарна ВРП, у них немає повноважень притягати до відповідальності за втручання у незалежність суддів. Вони можуть притягнути до відповідальності тільки за ненадання чи несвоєчасне надання відповіді на своє подання на притягнення винних у втручанні до відповідальності. Наприклад, Уповноважений Верховної Ради з прав людини може накладати адміністративні стягнення, у них робота ведеться. А ВРП не може накладати стягнення за втручання у правосуддя.

*З інтерв'ю з суддею апеляційного суду
(суд не вказаний на прохання судді)*

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

1. Практика ВРП з розгляду повідомлень про втручання у здійснення правосуддя не є послідовною та переконливою. Найпроблемнішою є ситуація з розглядом повідомлень про погрози суддям, у яких ухвалюються протилежні рішення за схожих обставин без належного мотивування.
2. ВРП не вважає розгляд повідомлень про втручання у здійснення правосуддя пріоритетним напрямом роботи. Внаслідок цього розгляд повідомлень про втручання вкрай рідко стає предметом загального обговорення, і, як правило, результат відображає лише позицію члена ВРП, на якого розподілено звернення.
3. Звернення до ВРП не є ефективним засобом захисту від втручання у незалежність судді. На це впливає як недостатній обсяг повноважень ВРП щодо реагування на втручання у здійснення правосуддя, так і пасивність самої ВРП, яка є бездіяльною у найбільш кричущих випадках втручання у здійснення правосуддя.

Розділ IV.

ВПЛИВ НА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДДІВ ЧЕРЕЗ ЗВ'ЯЗКИ З НЕПІДКОНТРОЛЬНИМИ УРЯДУ УКРАЇНИ ТЕРИТОРІЯМИ

З цього розділу ви дізнаєтеся:

- чи впливає наявність у суддів зв'язку з невідконтрольними уряду України територіями (наявність родичів, майна) на можливість розгляду ними справ, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України;
- чи є якісь зміни порівняно з початковою стадією конфлікту;
- чи зловживають судді правом на самовідвід, використовуючи свій зв'язок з територіями, невідконтрольними уряду України.

4.1. Вплив зв'язку суддів із невідконтрольними уряду України територіями на можливість розглядати справи, пов'язані зі збройним конфліктом на сході України

Залишається актуальним питання незалежності суддів, що працюють в Донецькій та Луганській областях та мають родичів чи майно на невідконтрольній уряду України території. В Альтернативній доповіді «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні» (за 2017 рік)²⁸ стверджувалося, що: «Наявність у суддів родичів чи цінного майна на тимчасово окупованій території негативно впливає на стан незалежності таких суддів і на ефективність та результати судочинства, оскільки такі судді не можуть бути захищені державою від впливів через загрози життю близьких, майну і навіть безпеці самих суддів».

²⁸ Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні. Альтернативна доповідь за 2017 рік / Р. Куйбіда, М. Серета, Р. Смалюк, А. Химчук. - К.: Центр політико-правових реформ, 2018. - С. 57 // Режим доступу: <https://old.pravo.org.ua/img/zstored/files/AltReport%202017%20Final.pdf>.

На практиці це призвело до того, що багато суддів Донецької та Луганської областей, які мали зв'язок з непідконтрольними уряду України територіями, розуміючи, що не можуть бути безсторонніми та незалежними при розгляді справ, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, побоюючись переслідувань з боку збройних груп, заявляли самовідводи, щоб уникнути розгляду таких категорій справ, насамперед кримінальних проваджень щодо посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. Водночас випадки заявлення сторонами відводів суддям через наявність в останніх зв'язку з непідконтрольними уряду України територіями були порівняно нечастими.

Непоодинокими були випадки самовідводів суддів із тих підстав, що вони не могли залишатись об'єктивними під час розгляду справ щодо учасників збройного конфлікту, оскільки втратили своє майно внаслідок проявів насильства і порушень прав людини зі сторони збройних груп (справи №420/1357/15-к²⁹, 417/3731/17³⁰, 420/2148/16-к³¹), а також через те, що самі незаконно були позбавлені волі де-факто владою на територіях непідконтрольних уряду України (справи №229/5169/18³², 234/6179/16-к³³).

За даними Єдиного державного реєстру судових рішень, через наявний зв'язок із непідконтрольними уряду України територіями у 2015 році судді Донецької та Луганської областей заявили 4 самовідводи у справах щодо учасників збройного конфлікту на боці збройних груп, у 2016 – 38, у 2017 – 179, у 2018 – 49, у 2019 – 30, у 2020 році – 24, а за першу половину 2021 року – 20 самовідводів. За нашими підрахунками, в період з 2015 по 2020 роки, такі самовідводи заявило щонайменше 44 судді, з яких 35 – це судді судів Донецької області (найчастіше – Апеляційного суду Донецької області). Натомість у першій половині 2021 року самовідводи з такої підстави заявило лише 6 суддів.

В основному самовідводи заявлялися саме в кримінальних провадженнях. Лише в декількох випадках судді відвелися від розгляду цивільних справ.

²⁹ Ухвала Сватівського районного суду Луганської області від 28 жовтня 2015 року у справі № 420/1357/15-к // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61742368>.

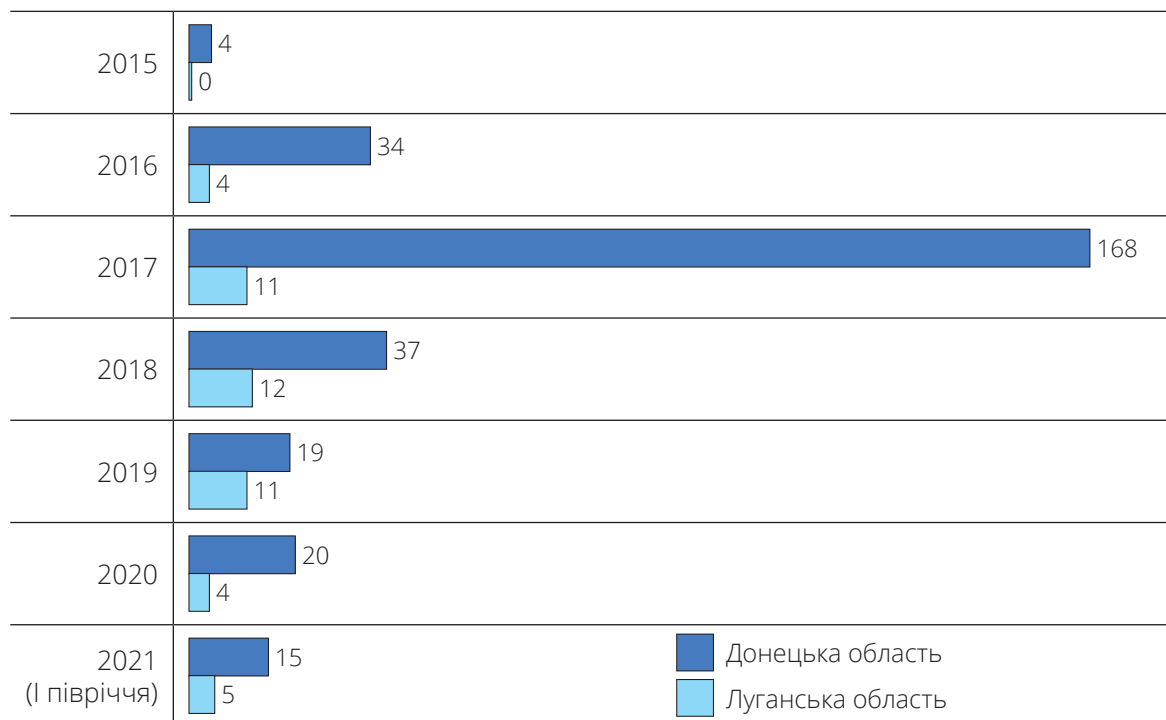
³⁰ Ухвала Марківського районного суду Луганської області від 29 серпня 2017 року у справі № 417/3731/17 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/68499251>.

³¹ Ухвала Новопокровського районного суду Луганської області від 19 грудня 2016 року у справі № 420/2148/16-к // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63475757>.

³² Ухвала Дружківського міського суду Донецької області від 2 листопада 2018 року у справі № 229/5169/18 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77595705>.

³³ Ухвала Апеляційного суду Донецької області від 18 травня 2016 року у справі № 234/6179/16-к // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57738326>.

Таблиця 4. Кількість самовідводів через зв'язок з тимчасово непідконтрольними уряду України територіями у Донецькій та Луганській областях

Можна припустити, що причина зменшення кількості самовідводів суддів після 2017 року полягає у виданні методичних рекомендацій Ради суддів України. Так, на початку 2018 року Рада суддів України затвердила посібник «Особливості конфлікту інтересів у діяльності судді та рекомендації щодо його запобігання і врегулювання у типових ситуаціях»³⁴, у якому суддям зокрема рекомендують розкривати сторонам інформацію про конфлікт інтересів та чекати їх реакції. Якщо сторони не заявляють відвід, судді мають вважати, що конфлікт інтересів є врегульованим. На нашу думку, практичне втілення цих рекомендацій допомогло знизити кількість самовідводів суддів, які мають зв'язок з непідконтрольними уряду України територіями. Крім того, зменшенню кількості самовідводів могла сприяти «втрата» зв'язку з непідконтрольними уряду України територіями (наприклад, переїзд родичів на підконтрольні уряду України території), зміна спеціалізації суддів, аби на них не розподілялися справи, пов'язані зі збройним конфліктом, або ж внутрішнє прийняття ситуації з усвідомленням власної відповідальності, зважаючи на займану посаду.

³⁴ **Особливості конфлікту інтересів у діяльності судді та рекомендації щодо його запобігання і врегулювання у типових ситуаціях. Посібник на допомогу судді / Рада суддів України // Режим доступу: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/posibnikosoblivosti-konfliktu-in-de7be4c810.pdf>**

4.2. Зловживання правом на самовідвід через зв'язок судді з непідконтрольними уряду України територіями

Аналізуючи ухвали про відвід/самовідвід суддів, ми виявили випадки, які свідчать про те, що судді «зловживали» правом на самовідвід та вибірково заявляли самовідводи у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України.

Наприклад, суддя Апеляційного суду Донецької області у травні 2017 року заявила самовідвід³⁵ під час розгляду апеляційної скарги на ухвалу про відмову у задоволенні клопотання про здійснення спеціального (заочного) досудового розслідування, мотивуючи це тим, що справа стосується учасника збройного конфлікту на боці де-факто влади на непідконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей, а на цій території залишилися її родичі, до яких може бути застосоване насильство. Втім, вже в липні того ж року, суддя у складі колегії суддів розглядала³⁶ апеляційну скаргу у справі щодо виправдання особи, обвинуваченої у сприянні збройним групам, що діють на непідконтрольних уряду України територіях. У грудні 2017 року, через побоювання за життя своїх родичів, суддя знову заявила самовідвід³⁷ під час розгляду подання голови місцевого суду про вирішення питання підсудності кримінального провадження стосовно учасника збройного конфлікту на боці де-факто влади на непідконтрольній Україні території Донецької та Луганської областей, але того ж місяця у складі колегії суддів розглядала³⁸ справу за обвинуваченням особи за ст. 258-3 КК (створення терористичної групи чи терористичної організації, скасувала обвинувальний вирок щодо такої особи, звільнила його з-під варту та призначила новий розгляд справи в суді першої інстанції.

Іншим прикладом можливих зловживань є систематичне заявлення суддею Краматорського міського суду Донецької області у 2017-2018 роках самовідводів у кримінальних справах, в яких обвинувачувалися посадові або «службові» особи т.зв. «ДНР» через те, що зазначені особи наділені значними «повноваженнями» та мають можливість застосувати насильство до членів її сім'ї, які вимушено проживають на непідконтрольній уряду України території (наприклад, у справах №№234/38/17-к³⁹, 242/4715/15-к⁴⁰). Проте такі обставини не перешкодили судді у складі колегії розглянути⁴¹ у 2016 році справу за обвинуваченням

³⁵ Ухвала Апеляційного суду Донецької області від 24 травня 2017 року у справі № 242/1850/17 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66681007>.

³⁶ Ухвала Апеляційного суду Донецької області від 6 червня 2017 року у справі № 235/3606/15-к // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67700318>.

³⁷ Ухвала Апеляційного суду Донецької області від 6 грудня 2017 року у справі № 263/11115/17 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70747496>.

³⁸ Ухвала Апеляційного суду Донецької області від 14 грудня 2017 року у справі № 235/4753/15-к // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71233937>.

³⁹ Ухвала Краматорського міського суду Донецької області від 04 січня 2017 року у справі № 234/38/17-к // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63936257>.

⁴⁰ Ухвала Краматорського міського суду Донецької області від 6 лютого 2018 року у справі № 242/4715/15-к // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72137672>.

⁴¹ Ухвала Краматорського міського суду Донецької області від 2 червня 2016 року у справі № 234/5165/16-к // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58657107>.

«поліцейського пішого патрулю» із непідконтрольних уряду України територій. Суд затвердив угоду про визнання винуватості, а засудженого було звільнено від відбування покарання з випробувальним строком на три роки.

Практика зловживання правом на самовідвід не припинилася і в 2020-2021 роках. Наприклад, у справі №242/3684/20⁴² у вересні 2020 року суддя Селидівського міського суду Донецької області заявила самовідвід через побоювання за своїх рідних, які перебувають на непідконтрольних уряду України територіях: «Розгляд мною клопотань по кримінальних провадженнях, пов'язаних з діями незаконних збройних формувань так званої «ДНР», загрожує життю та здоров'ю моїх близьких рідних». Проте ще у 2017 році у складі колегії суддів, суддя виправдала⁴³ молодшого інспектора відділу нагляду і безпеки Селидівської виправної колонії у сприянні збройним групам, що діють на територіях непідконтрольних уряду України шляхом передачі розвідувальних даних щодо кількості, розташування, передислокації підрозділів Збройних Сил України. Обвинуваченого було виправдано, оскільки, на думку судді, частина наданих стороною обвинувачення доказів здобута з грубим порушенням норм чинного законодавства, а інші як самі по собі, так і в сукупності прямо чи непрямо не підтверджували існування обставин, про які зазначено в обвинувальному акті.

Або ж в іншому випадку та сама суддя спочатку у травні 2020 року задовольнила⁴⁴ клопотання слідчого про продовження строку досудового розслідування, а вже в листопаді того ж року заявила у цій справі самовідвід⁴⁵, мотивуючи це тим, що розгляд такого клопотання щодо представників збройних груп, що діють на непідконтрольних уряду України територіях, загрожує життю та здоров'ю її рідних, які там проживають..

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ IV

1. Наявність зв'язку з непідконтрольними уряду України територіями залишається серйозним чинником, який впливає на можливість суддів із Донецької та Луганської областей розглядати справи, пов'язані зі збройним конфліктом, попри тенденцію до зменшення впливу цього чинника на розгляд таких справ.
2. Окремі судді вибірково використовують зв'язок із непідконтрольними уряду України територіями для самоусунення від розгляду справ, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України. Ця проблема була актуальною від початку розгляду суддями справ, пов'язаних зі збройним конфліктом, і залишається досі.

⁴² Ухвала Селидівського міського суду Донецької області від 4 вересня 2020 року у справі № 242/3684/20 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91325058>.

⁴³ Ухвала Селидівського міського суду Донецької області від 7 лютого 2017 року у справі № 237/951/16-к // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/64564716>.

⁴⁴ Ухвала Селидівського міського суду Донецької області від 18 травня 2020 року у справі № 242/2111/20 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89274987>.

⁴⁵ Ухвала Селидівського міського суду Донецької області від 19 листопада 2020 року у справі № 242/2111/20 // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92951403>.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

ВИСНОВКИ

1. Проблема посягання на незалежність суддів у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, все ще зберігається, однак її гострота (актуальність) помітно зменшилася порівняно з попереднім періодом. Про це свідчить як зменшення офіційної кількості повідомлень про втручання, так і суб'єктивні враження більшості опитаних суддів, адвокатів та прокурорів, які наразі не вважають цю проблему гострою.
2. Найвразливішою групою для втручання у цій категорії справ є судді, які розглядають кримінальні провадження. Не виявлено даних, які б свідчили, що судді інших спеціалізацій зіштовхуються з проблемою тиску у справах, пов'язаних із збройним конфліктом на сході України.
3. Найчастіше суб'єктами втручання у здійснення правосуддя у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, на думку суддів, виступають невідомі особи та органи правопорядку. Також у діяльність суддів у цих справах втручаються групи підтримки сторін, народні депутати, представники збройних груп, що діють на непідконтрольних уряду України територіях.
4. Найпоширенішою формою втручання у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, на думку суддів, є психологічний тиск на них, який часто має характер залякування (погрози вбивством, розправою, зарахування до ворогів). Також досить поширеним у цій категорії справ, на думку суддів, є тиск через ЗМІ та соцмережі.
5. Існує суттєва різниця між поширеністю форм і суб'єктів втручання у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, та справах, які з ним не пов'язані. Це свідчить про те, що ця категорія повідомлень суддів про втручання вирізняється, їй варто приділяти особливу увагу.
6. Практика ВРП з розгляду повідомлень про втручання у здійснення правосуддя не є послідовною та переконливою. Найпроблемнішою є ситуація з розглядом повідомлень про погрози суддям, у яких ухвалюються протилежні рішення за схожих обставин без належного мотивування.
7. ВРП не вважає розгляд повідомлень про втручання у здійснення правосуддя пріоритетним напрямом роботи. Внаслідок цього розгляд таких повідомлень україн рідко стає предметом загального обговорення, і, як правило, результат відображає лише позицію члена ВРП, на якого розподілено звернення.
8. Звернення до ВРП не стало ефективним засобом захисту від втручання у незалежність судді. На це впливає як недостатній обсяг повноважень ВРП щодо реагування на втручання у здійснення правосуддя, так і пасивність

самої ВРП, яка є бездіяльною у найбільш кричущих випадках втручання у здійснення правосуддя.

9. Наявність зв'язку з непідконтрольними уряду України територіями впливає на можливість суддів з Донецької та Луганської областей розглядати справи, пов'язані зі збройним конфліктом (зокрема, через існування пов'язаних із розглядом справ ризиків для родичів та близьких осіб суддів), попри тенденцію до зменшення впливу цього чинника на розгляд таких справ.
10. Окремі судді вибірково використовують зв'язок із непідконтрольними уряду України територіями для самоусунення від розгляду справ, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України. Ця проблема була актуальною від початку розгляду суддями справ, пов'язаних зі збройним конфліктом, і залишається досі.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Дослідникам, замовникам досліджень

1. Зосередити наступні дослідження щодо впливів на незалежність суддів у справах, пов'язаних з конфліктом на сході України, з фокусом на суддях, які спеціалізуються на розгляді кримінальних проваджень.

Верховній Раді України

1. Вжити заходів для укрупнення судів або принаймні стимулювання заповнення суддівських вакансій у Донецькій та Луганській областях з метою подолання підвищених ризиків затягування розгляду справ через наявність значної кількості суддів, які не розглядають справи, пов'язані з конфліктом, через зв'язок із непідконтрольними уряду України територіями. Для стимулювання кадрового наповнення цих судів встановити на законодавчому рівні різноманітні заохочувальні заходи (спеціальний обрахунок суддівського стажу для отримання права на відставку, застосування підвищеного коефіцієнта до суддівської винагороди для суддів, які працюють поблизу зони АТО/ООС).
2. Надати ВРП додаткові інструменти для реагування на втручання у здійснення правосуддя. Наприклад, можна розглянути питання про надання ВРП можливості самостійно притягати до адміністративної відповідальності осіб, винних у втручанні у незалежність суддів.

Вищій раді правосуддя

1. Займати проактивну позицію у реагуванні на втручання у незалежність суддів, принаймні у найбільш кричущих випадках. Розглянути також можливість наведення переліку осіб, які втрутились у здійснення правосуддя, у щорічних доповідях про стан незалежності суддів.
2. Узагальнити практику розгляду повідомлень про втручання у незалежність суддів та поінформувати суддів про результати узагальнення. Поліпшити якість мотивування рішень щодо розгляду повідомлень про втручання, зокрема щодо пояснення причин відступу від раніше обраної позиції.